

*Met oudere migranten in gesprek over hun levensverhaal –
Mijn leven in kleur*

- Noot 5 – Portret van oudere migranten

Zoals al in de handleiding vermeld : de groep oudere migranten in Nederland is zeer divers. In de eerste plaats divers in culturele achtergrond, maar ook op grond van opleiding, inkomen, migratieachtergrond, Nederlandse taalbeheersing en participatie. Kort gezegd: dé oudere migrant bestaat niet.

Toch is het mogelijk om een globaal beeld te schetsen van een aantal kenmerken en aandachtspunten die gelden voor deze groep ouderen. Hieronder volgen deze (Foto's: Indische, Marokkaanse, Creools-Surinaamse, Chinese, Kaapverdiaanse, Turkse, Hindoestaans-Surinaamse, Molukse en Oost-Europese oudere(n)).

*Met oudere migranten in gesprek over hun levensverhaal –
Mijn leven in kleur*

Pioniers

Oudere migranten verenigen in zich op bijzondere wijze kracht en kwetsbaarheid. Destijds kwamen zij naar Nederland als pioniers om een nieuw bestaan op te bouwen, vol hoop op een betere toekomst. Nu zij op leeftijd raken zoeken zij opnieuw als pioniers hun weg in de Nederlandse ouderenzorg, zonder het voorbeeld van ouders. Ze moeten hun oude dag als het waren zelf uitvinden in een onbekende maatschappelijke context.

Maatschappelijke positie

Ouderen die in Nederland zijn geboren en ouderen die elders voor het eerst het levenslicht hebben gezien hebben voor het grootste deel dezelfde behoefte, namelijk oud worden in een herkenbare en veilige omgeving. Maar oudere migranten hebben een aantal specifieke problemen, die hen kwetsbaar maken. De maatschappelijke positie is in het kort samen te vatten in de volgende punten. We realiseren ons dat we hier generaliseren, maar in grote lijnen ziet het beeld er als volgt uit.

Financiën

Oudere migranten verkeren veelal in een slechte financiële positie. Vrijwel alle oudere migranten hebben een onvolledige AOW. In Nederland bouwt iedereen die hier woonachtig is (op Europees grondgebied!) in 50 jaar, tussen zijn 15de en 65ste levensjaar per jaar 2% AOW op. Dat betekent dus dat iemand die op zijn 30ste hier is komen wonen, 15 jaar opbouw van AOW mist, d.w.z. dat hij dus maar 70% AOW krijgt vanaf zijn 65ste. Om de omvang van de problematiek te illustreren: in Nederland is er maar één oudere van Marokkaanse herkomst met een volledige AOW.

Bij een AOW-hiaat kan men als oudere een beroep doen op een Aanvullend Inkomen Ouderen. Uit cijfers van het CBS van september 2011 blijkt dat 90% van de ouderen die gebruikmaken van de AIO van migrantenafkomst zijn.

Veel migranten hebben maar kleine pensioenen. Zij zijn hun hele leven werkzaam geweest in zogenaamde 'slechte' sectoren, waar de bedrijven geen of pas laat een pensioenverzekering voor de werknemers regelden of ook helemaal geen pensioen afdroegen, terwijl dat wel in de CAO was opgenomen.

*Met oudere migranten in gesprek over hun levensverhaal –
Mijn leven in kleur*

Gezondheid en ouderdomsklachten

Onderzoek heeft laten zien dat migrantenouderen hun gezondheid als minder goed ervaren dan Nederlandse ouderen. Zij hebben op relatief jongere leeftijd ouderdomsklachten. Dat heeft deels te maken met het arbeidsverleden, maar ook met de migratiegeschiedenis, opvattingen over ouderdom, leefstijl en sociaaleconomische omstandigheden.

Achterstand op het gebied van wonen, welzijn en participatie

Migrantenouderen wonen vaak in goedkopere, slechtere woningen in minder goede wijken. Ze zijn niet goed op de hoogte van mogelijkheden tot ondersteuning en maken minder gebruik van voorzieningen. Velen hebben problemen met de Nederlandse taal en ervaren (deels cultureel bepaalde) belemmeringen om aan te sluiten bij activiteiten in hun omgeving.

Wij stellen u voor aan....¹

- Wai, 87 jaar, geboren in Hong Kong. Hij is kort na de Tweede Wereldoorlog in Nederland terecht gekomen als zeeman. Vanaf de jaren '60 heeft hij in Chinese restaurants gewerkt.
- Lucia, 68 jaar, geboren op Curaçao. Zij verliet haar eiland in 1965 om in Nederland een opleiding te volgen. Ze vond werk in Amsterdam als verpleegkundige en heeft dat tot haar pensioen volgehouden. Nu organiseert zij activiteiten voor ouderen in een Caribische woongroep.
- Antonio, 75 jaar, geboren in Spanje. Hij is als jonge gastarbeider in 1963 hier komen werken in de scheepsbouw. Als gevolg daarvan heeft hij nu asbestkanker.
- Edite, 65 jaar, geboren in Portugal. Zij is eind zestiger jaren haar man naar Nederland gevolgd. Ze is coupeuse geweest, maar is erin geslaagd om een opleiding te volgen. Ze heeft jaren gewerkt in het vrouwenwerk. Nu is zij met pensioen, voelt zich fit, en doet vrijwilligers werk.
- Suzan, 59 jaar, geboren in voormalige Joegoslavië. Zij was een van de eerste vrouwelijke gastarbeiders in Nederland. Vanuit haar land was ze gewend om als vrouw een eigen bestaan op te bouwen. Ze is in Nederland aan het werk gegaan in een motorenfabriek. Sinds kort is zij werkloos en kan geen ander werk vinden.
- Dilip, 67 jaar, geboren in Suriname. Hij kwam met zijn hele gezin naar Nederland na de onafhankelijkheid van Suriname. De familie was onzeker over de toekomst en besloot opnieuw te beginnen in Nederland. Hij vond snel werk als administrateur bij een groot bedrijf. Hij is 8 jaar geleden met vervroegd pensioen gegaan, omdat hij steeds meer last van zijn diabetes kreeg.
- Ahmet, 63 jaar, geboren op het platteland van Turkije. Hij kwam naar Nederland om geld te verdienen in een textiel fabriek. Hij verwachtte snel weer terug te gaan. Dat liep anders. In de jaren '70 liet hij zijn vrouw en kinderen uit Turkije overkomen.
- Helen, 66 jaar, geboren in Paramaribo, Suriname. In 1968 arriveerde ze, samen met haar man, in Nederland voor familiebezoek. Ze is nooit meer teruggegaan. Al snel liep haar huwelijk stuk, dus ze heeft als alleenstaande moeder de drie kinderen opgevoed.
- Abdel, 64 jaar, geboren in het Noorden van Marokko. Vanwege de grote armoede gaf hij zich onmiddellijk op, toen Europese wervingsambtenaren arbeidskrachten zochten. Hij liet zich de vernederende keuring welgevallen. Hij deed alles voor een nieuwe kans in een nieuw land. Tien jaar geleden kwam hij in de WAO terecht: zijn rug is versleten door het harde werken.
- Asad, 73 jaar, geboren in Somalië. Door de jarenlange burgeroorlog in zijn land was hij in begin jaren '90 gedwongen om zichzelf en zijn gezin in veiligheid te brengen. Na vele omzwervingen kwam hij in Nederland terecht. Hij heeft niet kunnen wennen hier. Hij heeft last van slapeloosheid en verwardheid. Sinds kort moet hij chemokuren ondergaan, want hij heeft kanker. Dat maakt zijn situatie er niet beter op.
- Khadija, 61 jaar, geboren in Marokko. Ze is getrouwd met een Marokkaanse man die haar naar Nederland haalde. Haar man is vorig jaar overleden. Ze voelt zich erg alleen. Vroeger deed haar man de boodschappen en loste hij alle problemen op. Nu is ze afhankelijk van haar kinderen, want ze heeft nooit leren lezen en schrijven.

¹ Bovenstaande personen zijn om privacyredenen gefingeerd (daarom staan er geen foto's bij de beschrijvingen), maar zijn gebaseerd op werkelijke personen. In het kader van deze website, kunnen we helaas niet diep ingaan op de migratieachtergronden van hun komst naar Nederland. Hiervoor is onder andere via internet volop informatie beschikbaar, bijvoorbeeld op www.vijfeeuwenmigratie.nl

Oudere vluchtelingen

Vluchtelingen nemen onder de oudere migranten een bijzondere positie in. Tegen wil en dank hebben zij hun land moeten verlaten als gevolg van oorlog of onderdrukking en vervolging. In veel gevallen kunnen zij niet terugkeren of op vakantie gaan naar hun land van herkomst. Velen van hen hebben te maken met trauma's² die zij hebben opgelopen door gebeurtenissen voor en tijdens hun vlucht. Vaak ook nog na aankomst in Nederland hebben zij onder zeer onzekere omstandigheden geleefd. Hun migratie is nog veel complexer dan die van andere oudere migranten. Vluchtelingen hebben zelf vaak de behoefte om zichzelf te onderscheiden als een aparte groep, met een specifieke geschiedenis en problematiek.

Migratie als draaipunt in het leven

Voor iedereen die naar een ander land verhuist betekent dat een enorme verandering.

Het vergt grote inspanningen en het vraagt veel moed, om volledig opnieuw te beginnen en een nieuw 'thuis' te maken. Vanaf dat moment is het leven – als het ware – verdeeld in een periode vóór de migratie en een periode ná de migratie. Migratie is buitengewoon ingrijpend, zeker als deze later niet tijdelijk blijkt te zijn, maar blijvend.

Migratie kan een gevoel van rijkdom opleveren (het combineren van het beste van twee werelden, het gevoel van wereldburger zijn) of een gevoel van veiligheid (voor vluchtelingen bijvoorbeeld). Maar al te vaak echter spelen andere gevoelens mee. Migranten hebben vaak een groot gevoel van heimwee. Velen van hen proberen dat op te lossen door heen en weer te pendelen. Het heimwee wordt vaak sterker naarmate men ouder wordt.

Migratie is – zo heeft onderzoek laten zien – een groot grote risicofactor voor de gezondheid. Mede door het heimwee en het gemis, maar ook door de vervreemding van kinderen en kleinkinderen die steeds meer vernederlandsen ervaren veel oudere migranten hun gezondheid als minder goed dan Nederlandse ouderen die zich hier wel op hun plaats voelen.

² Zie ook onder * Noot 22 – Trauma en traumaverwerking.

Omzien en herinneren

Het leven de revue laten passeren: het is een natuurlijke behoefte die hoort bij het ouder worden. Dat geldt zeker voor migrantenouderen (zie handleiding blz.10).³

Vaak ook worden gezamenlijk herinneringen opgehaald in spontane of georganiseerde groepsontmoetingen. Daarnaast worden in veel gemeenschappen activiteiten georganiseerd om belangrijke data te herdenken en de migratiegeschiedenis in beeld te brengen.

Enkele voorbeelden:

- In 2013 werd herdacht dat 100 jaar geleden de eerste Chinezen naar Nederland kwamen. Dat gebeurde door middel van manifestaties, de uitgave van een jubileumboek en tal van activiteiten. Chun Pah, de landelijke Federatie van Chinese ouderenverenigingen bracht met vrijwilligers een speciale voorstelling met zang, dans, foto's en muziek op de landelijke Chinese ouderendag.
- In hetzelfde jaar herdachten de Molukkers hun komst naar Nederland in 1953. In veel gemeenten waar Molukkers wonen zijn activiteiten georganiseerd. De Landelijke Stuurgroep Molukse Ouderen (LSMO) stelde een tentoonstellingswand samen onder de titel 'van overtocht tot overdracht'.
- In Rotterdam kwam op initiatief van de Turkse gemeenschap in samenwerking met vertegenwoordigers uit andere migrantengemeenschappen het monument voor de gastarbeider tot stand. Het staat op het Afrikaanderplein in de Afrikaanderwijk, waar in de jaren '70 rellen uitbraken rond de huisvesting van Turkse gastarbeiders.
- Voor de Marokkaanse gemeenschap was de 40-jarige verjaardag van de overeenkomst tussen Nederland en Marokko over het werven van arbeiders (1969) aanleiding tot het boek 'Marokkanen in Nederland', waarin de pioniers hun verhaal vertellen.
- De Federatie van Verenigingen van Spaanse Emigranten in Nederland (FAEEH) combineerde de uitgave van een boek met een expositie onder de titel 'Mi casa, su casa' om de 50 jaar vast te leggen die is verstreken na de ondertekening van het wervingsverdrag tussen Spanje en Nederland (2011).
- Jaarlijks herdenken de Afro-Surinamers en Caribische Nederlanders de afschaffing van de slavernij (1863, onderdeel van hun eeuwenlange migratieachtergrond) op 1 juli, dit wordt 'Keti-Koti' genoemd (lett. het verbreken van de ketenen). In 2013 was het 150 jaar geleden dat de slavernij in Suriname werd afgeschaft.

³ Deze editie van MLIK komt voort uit de wens om zowel de collectieve geschiedenis als de persoonlijke, individuele geschiedenis te herinneren, te wegen en wellicht van nieuwe betekenis en perspectieven te voorzien.

*Met oudere migranten in gesprek over hun levensverhaal –
Mijn leven in kleur*

Andere projecten en materialen op het gebied van terugkijken en herinneren

Er zijn diverse projecten en materialen beschikbaar die aandacht besteden aan het ophalen van herinneringen en het vertellen van het levensverhaal. Deze kunnen ook gebruikt worden in combinatie met *Mijn leven in kleur*.

- Herinneringskoffers, met onder andere memoryspellen, geur- en voelzakjes, foto's en films. De formule voor deze koffers is ontwikkeld door de Landelijke Stuurgroep Molukse Ouderen. Op basis hiervan zijn ook koffers samengesteld voor Turkse, Marokkaanse, Kaapverdiaanse, Surinaamse en Caribische ouderen.

- Project Levensboek/Levenskoffer van Fos'ten (Surinaamse 50+ vrouwen) in samenwerking met OVN (Ouderen Vrouwen Netwerk Nederland):
Het Levensboek is een boek met persoonlijke levensverhalen en herinneringen over iemands leven. Het verhaal vertelt wie je bent. Toegang hebben tot het verhaal biedt volgende generaties versterking van hun identiteit. De Levenskoffer is een koffer waarin waardevolle, herinneringsvolle voorwerpen bewaard worden voor overdracht aan volgende generaties.

- De IJzeren Vogel, documentaire-serie van IDTV Docs. Hierin vertellen Turkse en Marokkaanse vrouwen van de eerste generatie openhartig over hun huwelijk, over werk, de komst naar Nederland, over vrouw zijn, hun kinderen en over ouder worden. Bij de films is een handleiding gemaakt in samenwerking met Stichting Laurens.

- Cursus voor oudere vluchtelingen, opgezet door Stichting Lize op basis van de methodiek Levensboek, ontwikkeld door Pharos, Cogis en het Trimbos Instituut voor vluchtelingen, oorlogsgetroffenen en veteranen.